

У ГЛИБ ВІКІВ

Сергій Павленко

●

КОЛИ НАРОДИВСЯ КНЯЗЬ МИХАЙЛО ЧЕРНІГІВСЬКИЙ

У 1179 році, як повідомляє літопис, «привів Святослав (Всеволодович) за Всеволода, за середнього сина, жону з Ляхів, (Марію) Казимірівну, у Філіппів піст*».¹

Шлюб між чернігівським князем Всеволодом Святославовичем Чермним (Рудим) і донькою великого князя польського Казимира II Справедливого Марії-Анастасії продовжив рід Ольговичів.

За В. Татіщевим син Михайло у них народився у 1179 році,² бо цього ж року княгиня занедужала і постриглася у черниці. М. Карамзін, пишучи в «Історії держави Російської» про сина Святослава Всеволода Чермного, одруженого «на доньці Казимировій Марії (скоро померлій інокинею в Київському, нею заснованому монастирі Св. Кирила)», у примітках слушно сумнівається в літописних повідомленнях: «І так ця княгиня в один рік і вийшла заміж, і прийняла Схиму і збудувала кам'яну церкву?».³ Відповідь на цей парадокс дає розвідка відомого українського історика М. Максимовича про заснування київської церкви св. Кирила. Він спростовує численні плутані літописні повідомлення про раптову смерть матері Михайла Всеволодовича. Насправді у 1179 році померла засновниця Кирилівської церкви і монастиря княгиня Марія Мстиславівна, дружина Всеволода Ольговича, дочка Мстислава Великого, внука Володимира Мономаха.

Дослідник Г. Власєв зробив припущення, що Михайло Всеволодович народився наприкінці XII століття, близько 1196 року.⁵ На нашу думку, ця подія відбулась значно раніше — орієнтовно у кінці 1180-х років.

Син Михайло був вже другою або й третьою дитиною у молодій сім'ї. Дату його народження визначасмо гіпотетично. Князі, як правило, тоді одружувалися в 15—17 літ, їхніми нареченими ставали 13—14-літні князівни.⁶

Михайло взяв шлюб з Оленою**⁷, дочкою⁸ галицько-волинського князя Романа Мстиславовича. Сталася ця подія, за нашими висновками, десь в 1204—1205 році. Адже саме у 1204 році княжий стіл у Чернігові зайняв його батько Всеволод Чермний, і тоді йому було вигідно заради князівської дипломатії породичатися з впливовим недавнім ворогом — Романом Мстиславовичем, з яким велись переговори про мир.¹⁰ Невдовзі ситуація вже різко змінилась. Адже Роман Мстиславович 19 червня 1205 року загинув у бою з поляками.¹¹ Якщо припустити,

* Тут і далі тексти «Літопису руського» цитуються у перекладі українською мовою; інші літописні джерела подаються згідно з оригіналом.

** Сестра Данила Галицького

що у той час княжичу Михайлу було 16—17 років, то він народився відповідно у 1188—1189 роках. На це вказує і друга важлива деталь — батько у 1206 році посадив його княжити у Переяславі. Згаданий впливовий князівський стіл Всеволод Чермний не міг би доручити княжичу віком 10—11 років, бо не мав у тій захопленій землі надійної підтримки.

На перший погляд, народження у 1212¹² році у сім'ї князя Михайла Феодулії, орієнтовно у 1213 році¹³ Марії, потім синів Ростислава (1223),¹⁴ Юрія (1227?)¹⁵ та Мстислава, Симеона, Романа* підтверджує припущення згаданого раніше дослідника Г. Власьєва про дати народження святого у середині 1190-х років. У зв'язку з цим слід врахувати і таку обставину: у житті про черницю Євфросинію Суздальську (тобто про дочку Михайла Всеволодовича Феодулію, яка пішла у монастир) йдеться про те, що довго у князя Михайла «супруга бе неплоды»,¹⁶ і тому перша донька з'явилася на світ лише після поїздки подружжя на поклон до святинь Києво-Печерської лаври.

Таким чином найбільш вірогідною датою народження Михайла Всеволодовича слід вважати 1188—1189 роки.

Джерела та література:

- 1 Літопис руський. — К., 1989. — С. 326.
- 2 Лісовий Г. Святі мученики та сповідники Михайл і Федор Чернігівські // Житіє святих Михаїла, князя Чернігівського та боярина его Феодора. — Чернігів, 1992. — С. 4, 14.
- 3 Карамзин Н. История государства Российского в 12-ти томах. — М., 1991. — Т. II—III. — С. 552.
- 4 Максимович М. Киев явился градом великим. Вибрані українознавчі твори — К. 1994. — С. 111.
- 5 Власьєв Г. Потомство Рюрика. Материалы для составления родословной — СПб., 1906. — Т. I. — Часть I. — С. 26.
- 6 Ричка В. Шлюб і подружнє життя у Київській Русі // Український історичний журнал. — 1992. — № 1. — С. 135; Пушкарева Н. Женщины Древней Руси. — М., 1989. — С. 75.
- 7 Грушевський М. Історія України-Руси в одинадцяти томах, дванадцяти книгах. — К., 1993. — Т. III. — С. 569
- 8 Літопис руський. — С. 395.
- 9 Голубовский П История северской земли до половины XIV столетия — К., 1881. — С. 170.
- 10 Там само.
- 11 Лиманов Ю. Северо-восточный источник Московского летописного свода 1480 г. // Исследования по истории феодально-крепостнической России. — М.-Л., 1964. — С. 18.
- 12 Зотов Р. О Черниговских князьях по Любецкому синодику и о Черниговском княжестве в татарское время. — СПб., 1892. — С. 286.
- 13 Кайдаш С. Сила слабых. Женщины в истории России (XI—XIX в.в.). — М., 1989. — С. 36.
- 14 Зотов Р. Вказана праця. — С. 286.
- 16 Преподобная Евфросиния Суздальская // Памятники древнерусской церковно-учительной литературы. Выпуск второй. — СПб., 1896. — С. 24.